

An Evaluation of Education (the Literacy) Campaigns in Terms of the Adult Education in Turkey*

Mehmet BİLİR**

ABSTRACT : The aim of this study is to evaluate the literacy campaigns in Turkey critically and point out the misuse of techniques and methods in practice and to provide information and guidance on methods and techniques that might be used adult literacy in terms of the principles of adult education.

Adult education aims to supply adults with skills and knowledge that may lead the adults to change their attitudes, beliefs and actions. To carry out this, it is necessary to help adults to take part in the process of the programs that are organized for them. It is not possible for a programme to be carried out without taking into consideration the adults and their expectations.

Keywords: adult, adult education, illiteracy, literacy campaigns

SUMMARY

The aim of this study is to evaluate the literacy campaigns in Turkey critically and point out the misuse of techniques and methods in practice and to provide information and guidance on methods and techniques that might be used for adult literacy in terms of the principles of adult education.

---

* This article has been presented in the XIIIth Educational Sciences Convention in Inane University in Malatya and here is the article have been revised and extended

** Assist.Prof. Dr., Ankara University, Faculty of Educational Sciences

In order to make adults to gain knowledge and skills on general subjects, social studies, science and civic studies many literacy campaigns have been organized for illiterate adults since 1923. These campaigns were successful in some extent during their implementation period however they did not solve illiteracy problem deliberately. The challenges faced recently pushed governments to take into consideration professional training of manpower for adapting labor life in terms of equal opportunity and social equality. Parallel to scientific developments the immigration from rural areas to urban accelerated in Turkey during 1960s. The immigrants from rural Turkey needed the educational and guidance services for adapting the new cultural environment and urban culture, getting urban jobs and solving the problems they have not met earlier. To fulfill these requirements, adult education programs were organized. However, the types and quality of the requirements were not determined and to provide participation to these programs legal obligations were enforced. Nevertheless, adult education based on voluntary participation. Voluntary participation into adult education programs necessitates an effective guidance services for participating of adults into these programs besides taking into account the needs and interests of adults.

Adult education aims to supply adults with skills and knowledge that may lead the adults to change their attitudes, beliefs and actions. To carry out this, it is necessary to help adults to take part in the process of the programs that are organized for them. It is not possible for a programme to be carried out without taking into consideration the adults and their expectations.

This study present a framework for being successful in adult education campaigns and the processes that have to be followed by authorities in terms of adult education's implementations.

Türkiye'deki Eğitim (Okuma-Yazma) Kampanyalarının Halk Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi*

Mehmet BİLİR**

ÖZ : Bu bildirinin amacı, Türkiye'de yapılan ve yapılmakta olan okuma yazma kampanyalarını eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirerek, uygulamada yapılan yöntem ve ilke hatalarına dikkat çekmek, bu hataları düzeltmenin ve halk eğitiminin ilkelerine göre yürütmenin yol ve yöntemlerini göstermeye çalışmaktır.

Halk eğitimi yetişkinin, davranış, düşünce ve eylemlerinde değişiklik yaratmayı sağlayacak yeni bilgilerin, becerilerin kazandırılmasını amaçlar. Bu amacın gerçekleşebilmesi için yetişkinlerin, kendileri için düzenlenecek bir eğitim programının her sürecine katılımı sağlanmalıdır. Yetişkinlerin beklentilerini yok sayan, onları gözardı ederek hazırlanan programın gerçekleşme olanağı yok gibidir.

Anahtar kelimeler: yetişkin, yetişkin eğitimi, okumaz-yazmazlık, okuma yazma kampanyaları

GİRİŞ

Okuma yazma bilme her insanın temel hakkı, toplum yaşayışının vazgeçilmez bir parçası, ekonomik kalkınma ve sosyal gelişmenin değerli bir aracıdır. Okuma yazma bilmezlik ve yaygın bilgisizlik, genel ekonomik ve sosyal gelişme sorununun bir parçasıdır. Belli başlı göstergeleri arasında

* İnönü Üniversitesi XIII. Eğitim Bilimleri Kurultay(Malatya) kitapçığında özet olarak yayımlanan makalenin geliştirilmiş ve genişletilmiş halidir.

** Yrd. Doç. Dr. Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi Öğretim Üyesi

düşük üretim, yoksulluk, kötü sağlık ve beslenme koşulları, hızlı nüfus artışı gibi faktörler sayılabilir. Bu sorunun çözümü, çok yönlü alan araştırmalarının yapılmasına ve araştırma sonuçlarına dayalı olarak yetişkinlerin ilgi ve gereksinimlerini dikkate alan uzun dönemli ulusal planların katılımcı bir anlayışla yapılarak kararlı bir şekilde uygulamaya konulmasına bağlıdır. Okuma-yazma işi uzun soluklu bir iştir.

“Toplumun yeniden yapılanmasına bilinçli katılım, ulusal yaşamın farklı düzeylerinde ve en farklı kesimlerinde gerçekleşir. Bu zorunlu olarak, ulusun devrimci değişimine ilişkin eleştirel bir anlayışı gerektirir. Sözü edilen eleştirel anlayış da gerçekte kendisine saygınlık kazandıran katılımcı uygulama ile üretilir” (Freire,1998)

Ulusal kurtuluş savaşının sona ermesi ve ulus temeline dayalı yeni yönetim yapısının kurulması beraberinde halkın yönetime bilinçli katılımını da gündeme getirmiştir. Ancak halkın çoğunluğu (yaklaşık %80'i) köylerde yaşıyor ve bunların çok azı okuma- yazma biliyordu.

Halkın büyük çoğunluğu öğrenilmiş çaresizlik içinde köylerde bulunuyordu. Halkın boş inançlarından, feodal geleneklerden, işe yaramayan ve ilerlemeye engel geleneksel tutum ve davranışlardan sıyrılarak, eleştirel düşünmeye, bilimsel ve bilinçli çalışmaya, toplumsal değişmeye giden bir yola girmeleri gerekmektedir. Bu gerekliliği gören Cumhuriyet yöneticileri, halkın eğitimi ve aydınlatılması çalışmalarına hız vermişlerdir.

Cumhuriyetin ilanından daha bir ay bile geçmeden Eğitim Bakanı İsmail Safa, 25.11.1923 gün ve 7971/3655 sayılı genelgesi ile valilerden eğitim çalışanlarıyla birlikte halk eğitimi çalışmalarını başlatmalarını istemiştir. Anılan genelgede, yurdumuzun her tarafının “cehalet ve irfansızlığın acısı altında muzdarip” olduğu belirtilmekte... eğitimin her yaştaki ve sınıftaki halkın gereksinmesi durumuna getirilmesi, toplumsal, ekonomik ve ulusal sorunlar konusunda öğretmenlerle ortak kurullar oluşturulması, çalışmaların sık sık yoklanması, yerel yayınlara önem verilmesi bu konudaki çalışmaların sonucunun on gün içinde bakanlığa bildirilmesi de istenmektedir. Bu dönemde iletişim olanaklarının telgraf ile sınırlı olduğu düşünülürse, bu on günlük sürede çok fazla bir çalışmanın yapılmasını beklemek fazla iyimserlik olurdu. Ancak Cumhuriyeti kuranların beklemeye tahammülleri yoktu. Halkın yönetime katılımını sağlamak için bir an önce aydınlatılması, okur-yazar hale getirilmesi gerekmektedir. Bu anlayış ile bakan, bir ay sonra 25.12.1923'te ikinci bir genelge göndererek birinci genelgeye yalnızca bir yanıt alabildiğini, konu ile ilgili çalışmalara başlandığını sabırsızlıkla görmek istediğini ve kendisinin 20 Ocak 1924 tarihine kadar bilgilendirilmesini istemiştir. Bu kısa sürede

bakanın beklediği yönde bir halk eğitimi çalışmasının başladığını söylemek oldukça zordur. Ancak bu yolla elde edilen verilerin 3 Mart 1924'te çıkarılan Öğretim Birliği (Tevhid-i Tedrisat) Yasasının oluşumuna kaynaklık etmemiş olması da düşünülemez.

İstenilen halk eğitimi çalışmalarının gerçekleştirilmesi açısından genelgeyi değerlendiren Erzurum'un Narman Kaymakamı Feyzullah Sacit Ülkü, bugün de geçerli olan görüşlerini Kars'ın Sarıkamış ilçesinde çıkarılan "Varlık" gazetesinde yazı dizisi olarak yayımlamış ve sonradan "Halk Maarifi Projesi" adı altında bir kitapçıkta toplamıştır. (Geray, 2002.s.170) Ülkü'ye göre;

Bakanlığın genelgesinde belirtilen amaçlar "kapalı, genel ve hayalidir". Bir başka anlatımla amaçlar, açık belirli ve uygulanabilir değildir. Ayrıca izlenecek yollar ve uygulama yöntemleri belirtilmemiştir. Alan araştırması yapıp, araştırma verilerine göre bir planlama yapılmamıştır. Ülkü, gerekli hazırlıkların yapılmamış ve olanakların sağlanmamış olmasından dolayı, çalışmaların sürekli ve verimli olamayacağını daha da önemlisi, herşeyden önce bu eğitimi yaptıracakların yetiştirilmesi gerektiğini ve her önüne gelenin halk eğitimi yaptırtamayacağını belirtmiştir. Ülkü, "Halk Maarifi Projesi" adlı kitapçığında bu işlerden sorumlu Milli eğitim Bakanlığına bağlı "Halkı Aydınlatma Genel Müdürlüğü"ün kurulmasını önermiştir. Özetle Ülkü, Halk eğitimi çalışmalarında başarılı olmak için;

- * Milli Eğitim Bakanlığında halk eğitiminden sorumlu Halkı Aydınlatma Genel Müdürlüğü'nün kurulması gerektiği,
- * Bir konuda çalışmaya başlamadan konu ile ilgili alan ve saha araştırması yapılması,
- * Programların, araştırma verilerine göre yetişkinlerin gereksinmelerine dayandırılması,
- * Çalışmaları yürütecek halk eğitimcilerinin yetiştirilmesi,
- * Gerekli araç, gereç ve yöntemlerin sağlanması önerilerinde bulunmuştur.

Harf Devrimi Ve Genel Okuma-Yazma Kampanyası

Hem Cumhuriyet yönetimini, hem de Cumhuriyet yönetiminin uygulanışını kolaylaştıracak yeni düzenlemeleri halka tanıtıp benimsetmek için halkın tez elden okur-yazar hale getirilmesi gerekli ve zorunlu görünüyordu. Ancak okunması ve yazılması zor ve karmaşık olan Arap harfleri ile bunu gerçekleştirmek oldukça zordu. 1 Kasım 1928'de "Yeni Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki Hakkındaki Kanun"un kabul edilmesiyle

bu zorluk aşılmış oldu. Yeni harflerin kabulünden kısa bir süre sonra 24 Kasım 1928'de "Millet Mektepleri Talimatnamesi" Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Atatürk'ün Başöğretmenliğinde başlayan bu büyük eğitim seferberliğinde (bilmezliğe karşı savaş), kadın ve erkek tüm yurttaşların okuma-yazma öğrenmeleri amaçlanmıştır.

İlk yönetmelikte uygulamanın amacı; "Türk Harflerinin, kısa zamanda ve kolay bir surette her bireye okuyup yazabilmek imkanı veren niteliğinden, Türk Milletini azami surette yararlandırmak, **büyük halk kitlelerini hızla okur-yazar hale getirmek maksadıyla**, Millet Mektepleri ve örgütü kurulmuştur" şeklinde belirtilmiştir. Ancak kısa sürede bu amacın yeterli ve kapsayıcı olmadığı görülerek 22.09.1929'da Bakanlar Kurulunda yapılan değişiklikle "**Türkiye halkını okuyup yazmaya muktedir bir hale getirmek ve ona yaşam ve geçiminin gerektirdiği ana bilgileri kazandırmak ereği ile Millet Mektepleri ve örgütü kurulur**" denilerek, amacın kapsamı genişletilmiş ve işe dönük bir amaç tanımı yapılmıştır.

Buna göre; birinci amaçta halka hızlı bir okuma yazma becerisi kazandırmak tek hedef iken; ikincide bu becerilerin yanı sıra halkın yaşamında, geçiminde yararlı temel bilgileri kazandırmak ereği de yer almıştır.

Ulus Okulları Yönetmeliğinin 5. maddesinde: "Büyük Millet Meclisi Başkanı, Başbakan, Bakanlar, Genel Kurmay Başkanı ve Halk Partisi Genel Sekreteri bu örgütün başkanlarıdır." denilerek güçlü bir merkez örgütünün varlığı belirtilmektedir. Örgüt, illerde valilerin, ilçelerde kaymakamların, bucaklarda bucak müdürlerinin, köylerde muhtarların başkanlığında kurulan yönetim kurulları ile desteklenmektedir. (Gedikoğlu, 1991.155).

Ulus okullarında öğretimin sabit ve gezici olmak üzere açılan "A" ve "B" dersanelerinde yapılacağı; okuma yazma bilmeyenlerin "A" dersanelerinde, bilenlerin ise "B" dersanelerinde öğrenim görecekları belirtilmekteydi. "A" dersliğinde yeni harflerle okuma-yazma öğretilirken, "B" dersanelerinde okuma-yazmanın yanı sıra; hesap, sağlık bilgileri ve yurttaşlık eğitimi veriliyordu. Bu eğitim haftada altı (6) saat ve dört ay süreli idi (6x4=24x4=96 saat) Yönetmeliğe göre; köylerde 12-45, kentlerde 16-45 yaşları arasındaki kadın, erkek bütün yurttaşların dersanelere devam etmeleri ve okuma yazma belgesi almaları zorunlu kılınmıştı. Ayrıca dersanelere devamı sağlamak, okur-yazarlığı hızlandırmak için, anılan yönetmelikte özendirici, zorlayıcı ve cezalandırıcı hükümler yer almaktadır. Örneğin, sürekli olarak 20 ve üzerinde işçi, memur çalıştıran kamu, özel ve ticari kurumlar, ulus okulları dersanelerini açmak; öğretim araçlarını, öğretmenlerin ücretlerini, yolluklarını vermekle yükümlü bulunmakta idiler.

Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal, Başöğretmen ve Millet Mektepleri’nin Genel Başkanıdır. Büyük Millet Meclisi Başkanı, Başbakan, Bakanlar Kurulu, Genelkurmay Başkanı ve Halk Fırkası sekreteri “Millet Mektepleri Başkanlar Kurulu”nu oluşturmaktadır. Milli Eğitim Bakanlığı (Maarif Vekâleti) “Millet Mektepleri’nin yol göstericisi ve yönlendiricisidir. Millet Mektepleri’nin ülke içinde açılması, donanımı ve yönetimi görevleri bakanlıkça valiliklere verilmiştir. Bu mekteplere öğretmen atanması, hangi tür dershanelerin açılacağı, eğitimin verilen emirlere göre uygulanması gibi mesleki görevler de derece derece eğitim müdürlüklerine ait olup, bu görevlerin kendilerine rehberlik etmek üzere yazılan talimata uygun olarak yapılacağı belirtilmiştir(MEB, 1929; Günlü, 2005).

Gülbay, (2000) “A” dershanelerinde 1928-1929 döneminde öğretmen, kitap, bina araç-gereç yokluğuna rağmen 199.534’ü kadın, 397.476’sı erkek olmak üzere toplam 597.010 yetişkinin okuma yazma öğrendiğini belirtmektedir. Gülbay ayrıca, yetişkinlerin öğrendiklerini unutmamaları için 1930’dan itibaren “**Halk Okuma Odaları**”nın açılmaya başlanıldığını ve1936’da sayılarının 500’e yükseldiğini belirterek daha sonraki yıllarda bu konuya gereken önemin verilmediğini belirtmiştir. Gülbay’ın bu yargısı tartışmaya açıktır. Çünkü 1932 de açılmaya başlayan Halkevleri ve Halk Odaları’nın Kurslar şubesi yetişkinlerin okuma-yazma etkinliklerini yürütmeye başlamışlardır. Öte yandan Köy Eğitim Kursları ve Köy Enstitüleri uygulamaları ile yetişkinlere yönelik okuma yazma etkinlikleri daha da hız kazanmıştır. 1942 yılında çıkarılan 4274 sayılı yasa öğretmenli ve öğretmenli tüm köy okullarında akşam okullarının açılmasını zorunlu kılıyordu. “Bu okullara zorunlu okul çağı yaşını aşmış köy kadın ve erkekleriyle 16 yaşını bitirmedikleri halde, okula devamları, kişisel durumları nedeniyle bakanlıkça sakıncalı görülenler devam ederler” hükmü getirilmiştir? Köy okulu açılmış ve 42.989’u erkek 11.819’u kadın olmak üzere bu okullardan diploma alanların toplam sayısı 54.808’i bulunmuştur. (DİE, 1959’dan aktaran;Gedikoğlu,1991.s.157) Bu da gösteriyor ki 1936’dan sonra halkın aydınlanması yönünde sürdürülen çalışmalar tavsamamış, tam tersine daha nitelikli bir hal almıştır.

1935 yılına gelindiğinde ülke nüfusunun %76’sından fazlası köylerde yaşıyordu. Köy sorunu ve köylünün eğitilip, ekonomik gücünün geliştirilmesi Cumhuriyet hükümetinin öncelikli konularının başında gelmektedir.

Bu tarihte Türkiye’de yaklaşık 40.000 köy vardır. Bunun 36.000’inde okul ve öğretmen yoktur. Var olan kaynaklardan yetişecek öğretmenlerle bu gereksinmeyi karşılamak için 100 yıl gibi bir süre gerekmektedir.(MEB. 1946, Söy. Ve Dem.s.207). Üstelik köy halkı dışa ve dıştan gelen etkilere

kapalıdır. Onda yapılacak bir değişiklik, onun kendi içinden birinin önerdiğini zorunlu kılmaktadır. Köy ve köy halkını yakından tanıyan, iş eğitimi (pedagojisi) konusunda esaslı bilgi ve deneyimi olan İsmail Hakkı Tonguç, köy eğitimi sorununun çözümü için İlköğretim genel müdürlüğüne vekaleten (daha sonra asaleten) atanır.

Atatürk'ün önerisiyle küçük (nüfusu 400'den az olan) köylerin öğretmen sorununa pratik çözüm bulunur. Bakan Arıkan durumu Tonguç'a aktarır. Bu konuda bir inceleme yapmasını ister. Tonguç gerekli incelemeyi yapar. Sonuç olumludur. Buna göre; askerliğini çavuş, onbaşı olarak yapmış okuma yazma bilenlerin isteklileri arasından durumu uygun olanlar seçilerek 7-8 aylık bir yetiştirme kursundan geçirilerek başarılı olanlar az nüfuslu köylere eğitmen olarak gönderilecektir. Bunlar atandıkları köylerde, köylüye okuyup-yazma, faize kadar basit hesap öğretmek, coğrafya ve Türk tarihi hakkında özlü ve temelli bilgi vermek ve aynı zamanda hayat bilgisi işini ve ziraat bilgilerini köylüye uygulamalı olarak öğretecektir. Program Ziraat ve Kültür Bakanlıklarınca ortak yürütülecektir. Bu konudaki program ve kılavuz kitapların hazırlıkları İlköğretim Genel Müdürü İsmail Hakkı Tonguç'un başkanlığında Pedagoji alanında yurtdışı deneyimi de bulunan uzman bir kadro tarafından yürütülmektedir.

Örneğin, Carter V. Findley'in 1994 yılı Aralık ayında M.Rauf İnan'la yaptığı görüşmede İnan, (1940-1944 Çifteler Köy Enstitüsü müdürü) Tonguç'un başkanlığında Eğitmen kurslarıyla ilgili hazırlıklarda çalışan altı kişiden birinin kendisi olduğunu, bu konudaki çalışmaların bu komisyonca hazırlandığını belirtmiştir.(Findley, 1996,s.79).

İlk eğitmen yetiştirme denemesi 1936 yılında Eskişehir'in Mahmutiye'de bulunan Çifteler harasında yapıldı. Uygulama, program içerikleri ve yetişen eğitmenlerin köydeki çalışmaları, İstanbul Üniversitesi öğretim üyelerinden değerli pedagog Prof.Dr.Sadrettin Celal Antel'e inceletirilmiştir. Antel'in bakanlığa verdiği raporun olumlu olması sonucu uygulama ertesi yıl dört ilde daha başlatılmıştır.

Atatürk, 1 Kasım 1936'da TBMM'nin beşinci dönem ikinci toplantı yılını açarken; "İlköğretimin yayılması için, sade ve pratik tedbirler almak yolundayız. İlköğretimde hedefimiz, bunun genel olmasını bir an evvel gerçekleştirmektir. Bu neticeye varmak, ancak aralıksız tedbir almakla ve onu metodik tatbikle mümkün olabilir. Millet'in başlıca bir işi olarak, bu konuda ısrar etmeyi luzumlu görüyorum" diyerek hem eğitmen yetiştirme uygulamalarına destek verdiğini, hem de bu uygulamanın geliştirilerek köye gönderilecek öğretmeni yetiştirme işinin daha metodlu ve sistematik olması gerektiğini işaret etmiştir.

Tonguç, Atatürk'ün bu destek ve önerileriyle köye dönük gözlem ve incelemelerine hız vermiştir. Planlı bir yurt gezisine çıkararak, kısa zamanda pek çok köyü incelemiştir. Bu incelemeleri Tonguç'a köyü ve köy halkını içten ve etraflı tanıma olanağı vermiştir. Ona göre köy kalkınması için yeni tip okul, yeni tip bir program ve yeni tip bir öğretmene gereksinin vardır. O, dışa ve dıştan gelen etkilere kapalı olan köyü, ancak köyden birinin değiştirebileceğini görmüştür. Bunu gerçekleştirmek için önce biri Çifteler'in Mahmudiye Köyünde diğeri İzmir Kızıllıçlı'da olmak üzere iki köy öğretmen okulu açılmıştır.

Bu yöndeki çalışmalar Hasan Ali Yücel'in bakanlık görevine başlamasıyla hız kazanmıştır. 17 Nisan 1940'ta çıkarılan Köy Enstitüleri yasasıyla köy gerçeklerine uygun köye göre öğretmen yetiştirme modeli olan Köy Enstitüleri uygulamasına başlanmıştır.

Türk köylüsünün, kendi içinden, kendi gücüyle uyandırılması, kalkındırılması amacıyla; enstitüler, köyden aldığı öğrencileri, iş içinde üretime dönük bir eğitim ilkesiyle yetiştirmeye başlamıştır. Zamanın Cumhurbaşkanı İsmet İnönü ve Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel'in resmi önderliğinde İsmail Hakkı Tonguç, köy enstitüleri hareketiyle sadece bir eğitim sistemi geliştirmekle kalmamış aynı zamanda köyler için bir kalkınma modeli geliştirmiştir.

1946'da çok partili döneme geçişle birlikte Bakan Yücel'in ve İlköğretim Genel Müdürü İsmail Hakkı Tonguç'un görevden alınması ile yerine atananlarca önce Köy Enstitülerinin programlarında değişiklikler yapılmış daha sonra da (1954) ilköğretmen okullarına dönüştürülmüştür. Böylece köye yönelik eğitim ve kalkınma hareketinin önu kesilmiştir.

Ordu Okuma-Yazma (Ali) Okulları:

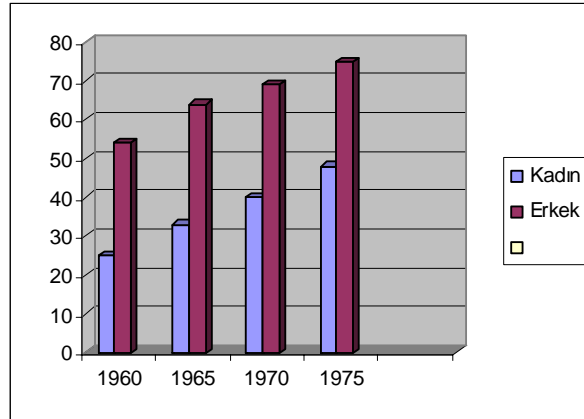
Türk Silahlı Kuvvetleri (Kışla) askerlik görevini yapmak üzere orduya katılan gençlere (erkek) askerlik hizmetleri içerisinde okuma yazma öğretme, temel bilgiler kazandırma ve ordunun gereksinim duyduğu alanlarda mesleki becerileri kazandırılma işi öteden beri askerlik eğitiminin yanı sıra süregelmiştir. Kışla bu yönüyle yetişkinlere çeşitli alanlarda eğitim veren bir "**halk okulu**" gibi görev yapmıştır (Bülbül, 1991.s.257). Ordunun okuma yazma öğretimi konusundaki çalışmaları kışladaki etkinliklerle sınırlı kalmamıştır.

Okuma yazma bilmeden Türk Silahlı Kuvvetlerine katılan erlerin eğitimi için 1958 yılında okuma yazma seferberliği başlatılmıştır. Bu amaçla Türk Silahlı Kuvvetleri 1959 yılında Amasya, Ankara, Bornova, Burdur, Çanakkale, Denizli, Edremit, Erzincan, Isparta İskenderun, İzmir, Kütahya,

Manisa, Silvan ve Sivas'ta olmak üzere toplam onaltı (16) merkezde Er Okuma Yazma Okulu açılmıştır(Bülbül, 1991.s.65). 291 sayılı yasa ile 15 yıl için açılan bu okullar, 1975 yılında yasal sürelerini doldurarak kapanmışlardır. Bu süre içerisinde toplam 532.266 er eğitim görmüştür.(Koç,1981,s.72).

Bu okullarda öğrenim süresi 4 aydı. Haftada 38 saat ders yapılıyordu. Bu okullarda kullanılmak üzere Türkçe 1,2,3,4, alıştırma kitapları 1,2 ile bu kitapların kullanma tekniklerini anlatan öğretmen kılavuzları1,2,3 hazırlanmıştır. Bunların yanı sıra Yurt ve Yaşama Bilgisi kitabı ile erlerin okuma isteklerini ve bilgilerini artırmak amacıyla 39 adet yardımcı ders kitabı hazırlanmıştır. (Öz, 1998,s.133)

Erkeklerin askerde okuma yazma eğitime paralel olarak kadınlar için de 1962 yılında bir okuma yazma seferberliği başlatılmıştır. Kuşkusuz pek çok kadın bu seferberlikte okuma yazma öğrenmiştir. Ancak 1960-1975 dönemlerine ilişkin okur yazarlık oranları incelendiğinde toplam nüfus içinde kadın okur yazarların fazla bir gelişme göstermediği anlaşılmaktadır(Grafik -1.).

Grafik-1. Cinsiyete göre okuryazarlık yüzde oranları 1960-1975 dönemi

Geleneksel okuma-yazma anlayışı, yerini 1960'lardan sonra işlevsel okuma-yazma öğretime bırakmıştır. Unesco tarafından Tahran'da düzenlenen Okuma-Yazma Bilmezliğin Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Dünya Eğitim Bakanları Kongresi Toplantısı'ndan sonra yayımlanan ortak metinde;

*Yetişkin okur-yazarlığı, ekonomik ve sosyal öncelikler ile bugünkü ve gelecekteki insangücü gereksinimleri ile yakından ilişkili hale getirilmelidir.

* Okuma-yazma kendi kendine yetecek bir amaç olma yerine, kişinin sosyal, yurttaşlık görevleriyle ilgili ve ekonomik rollerine hazırlanmasının bir yolu olarak görülmelidir.

*Okuma-yazma öğretimi gelişmeye yönelik olmalı ve hem ulusal eğitim planlarının hem de ulusal hayatın bütün sektörlerindeki gelişme plan ve programlarının bütünleyici bir parçası olmalıdır(Lowe, 1985.s.110). Bu ifadelerden okuma-yazma programlarının yöneldiği kişilerin ve toplumların işlevsel gereksinimleri ile doğrudan ilişkilendirilmesinin gereği anlaşılmaktadır.

İşlevsel okuma-yazma programının özü, okuma-yazma becerisi ile mesleki öğretim seçici ve yoğun bir temele dayandırılarak anında bütünleştirilmesidir. (Bülül,1991.s.71) Daha açık bir ifade ile işlevsel okur-yazarlık, içinde okur-yazarlık öğretiminin yer aldığı mesleki-teknik yetiştirme anlamına gelir ve “mesleki yetiştirmenin iki temel amacı vardır. Birincisi, iyi bir geçim sağlaması için bireye belirli nitelikler kazandırarak bu nitelikleri değişikliklere ayak uyduracak şekilde beslemektir. İkincisi, ülkenin insangücü gereksinimlerinin verimli bir şekilde karşılanmasını sağlamaktır”(Lowe,1985.s.117).

Pek çok ülkede hükümetler, hem sosyal adaletin gerçekleştirilmesi, hem de işçilerin değişen istihdam koşullarına uyma gereksinimlerini karşılamak için mesleki yetiştirme üzerinde durmaktadırlar. Ulusal düzeyde mesleki yetiştirme düzenlemelerinin sosyal adalete uygun olması için şu üç koşulun karşılanması gerekmektedir:

*İster okumuş olsun, ister okumamış olsun yetiştirme fırsatı herkese açık olmalıdır. Hatta açık olması yetmez, herkesçe ulaşılabilir olmalıdır. Ulaşılabilirliği sağlamak için ulusal düzeyde verimli bir danışmanlık hizmeti sunulmalıdır.

* Ücretli eğitim izni, işverenlerin tutumuna bağlı olmaktan çıkarılarak yasalarla güvence altına alınmış bir hak olmalıdır.

* Eğitim görenlere sadece kendileri için değil, aileleri için de destek sağlanmalıdır. Bu durum eğitim hizmetlerinden yoksun kalmış, okuma-yazma ve beceri kazandıran meslek kurslarına katılacak yetişkinler için daha bir önem taşımaktadır.

Okçabol, (1990-417) beceri kurslarına katılan yetişkinlerin yaklaşık %68'inin bu kurslara “meslek edinme, iş bulma ve bir gelir elde etmek”

amacıyla katıldıklarını, dolayısıyla beceri kurslarının gereksinimi olanlara ve örgün eğitimden yeterince yararlanamayanlara yönelik olması gerektiğini belirtmiştir.

Yetişkin eğitimi gönüllü katılım esasına dayanır. Yetişkin eğitiminin gönüllü katılma esasına dayanması, sadece sunulacak programlar için hedef alınan kitlenin öğrenme ilgi ve gereksinmelerinin dikkate alınması gereğini değil, aynı zamanda yetişkinlerin bu programlara ulaşabilirliğini sağlayacak etkili bir danışma servisinin kurulması gereğini de doğurmaktadır. Oğuzkan ve Okçabol'ın (1990-461) belirttiği gibi, yetişkin eğitiminde evrensel bir sorun, kırsal bölgede yaşayan, öğrenim düzeyi düşük ve yoksul halk kesimlerini kendileri için düzenlenen eğitim etkinliklerine çekebilme sorunudur. Bu gruplar, karşılaştıkları yaşam sorunlarına eğitimin getirebileceği yararı kavramakta güçlük çekmekte ve kendilerini yetişkin öğrenci rolünde görememektedirler.

100. Yıl Okuma Yazma Seferberliği (1981)

1990 nüfus sayımı sonuçları Türkiye'de 13 milyon kişinin okuma yazma bilmediğini gösteriyordu. Bunun yaklaşık yarısı 12-14 yaşlar arasında olup, iktisaden faal nüfus içinde yer almaktadır. Bu durum Türkiye'nin sosyo-ekonomik ve kültürel gelişmesini olumsuz yönde etkiliyordu. Bu nedenle Atatürk'ün doğumunun 100. yıl dönümünde yeni bir okuma yazma seferberliği başlatıldı. İlk etkinlik dönemi olan 1981-1983 yılları arasında 2.931.022 kişiye ulaşılmış, daha sonra sürdürülen çalışmalarla bu sayı 1988-1989 sonunda 3.974.979'a yükselmiştir. (Geray, 2002,s.186)

100. Yıl Okuma Yazma Seferberliği, Millet Mektepleri Okuma Yazma seferberliğinden sonra düzenlenmiş geniş kapsamlı büyük seferberliktir. Bu seferberliğin amacı; okuma yazma bilmeyen tüm halkı okur yazar duruma getirmek, ulusal kalkınma hedefi olan endüstrileşmeyi, tarımda modernleşmeyi, Atatürk ilke ve inkılapları doğrultusunda ulusal birlik ve bütünleşmeyi sağlayarak halkın demokratik sürece bilinçli bir biçimde, Atatürk'ün "Yurtta barış, dünyada barış" buyruğu doğrultusunda katılmasını sağlamak ve Türk halkını ulusal ve uluslar arası barışın, bilimsel, ekonomik ve teknolojik gelişmenin kararlı savunucusu olarak yetiştirmek olarak saptanmıştır. Ayrıca bu seferberlikte öncekilerden farklı olarak okuma yazma bilmeyen hedef grup önceliklerine göre alt gruplara ayrılmıştır. Bunlar;

- Cinsiyete :Kadınlar
- Sektörde : Tarımda çalışanlar.
- Bölgede : Gecekondu ve kırsal alanlar

• Genelde : Okuma yazma bilmeyen tüm nüfus olarak belirlenmiştir. Bu olumlu yanına karşın, 100. Yıl okuma yazma seferberliği, 1983 tarihinde yürürlüğe giren 2841 sayılı “Zorunlu Eğitim Çağı Dışında Kalmış Okuma Yazma Bilmeyen Vatandaşların Okur Yazar Duruma Getirilmesi ve Bunlara İlkokul Düzeyinde Eğitim Öğretim Yaptırılması Hakkında Kanun”la 14-44 yaş grubuna eğitime katılma zorunluluğunun yasayla öngörülmesi, yaptırma bağlanmış olması nedeniyle, yetişkinin gereksinmelerine dayalı gönüllü bir eğitim biçimi olarak halk eğitiminin bu temel ilkesi gözardı edilmiştir. Ayrıca bu kampanyada bilen bilmeyene öğretsin yönteminin kullanılmış olması bu işi planlayanların yetişkin eğitiminin ilke ve yöntemlerinden habersiz olduklarının bir göstergesidir.

Bu olumsuzluklara karşın 100. yıl okuma yazma seferberliği ile alınan sonuçlar başta UNESCO olmak üzere çeşitli uluslar arası kuruluşlardan Türkiye’nin ödülleri almasına neden olmuştur. Bunlar;

- 1- 1981 yılında Mansiyon
- 2- 1982-1983 yılında Teşekkür
- 3- 1984 yılında Irak Okuma Yazma Ödülü (10.000 Dolar)
- 4- 1985-1986 yılında Takdirname
- 5- 1987 yılında Büyük ödül’dür

Okur yazarlık oranının %100’e çıkarma yönündeki çaba ve gayretlerde bir zayıflama görüldüğünde yeni bir seferberlik hareketine girişildiği görülmektedir. Bunlardan biri Dünya Okuma Yazma Günü olan 8 Eylül 1992’de başlamıştır. Bir diğeri 1-5 Eylül 1995’de Pekin’de yapılan Dördüncü Dünya Kadınlar Konferansı’nın nihai raporunda tüm kadınların okuma yazma bilir duruma getirilmesi kararı alınmıştır. Buna bağlı olarak 1997 yılında Genç Kızlar ve Kadınlar Okuma Yazma Seferberliği başlamıştır. Bu tür kampanyaların halkımızın tümü okur yazar oluncaya dek sürmesi gerekir. Ancak günümüzde bir bireyin içinde bulunduğu toplumu ve üyesi bulunduğu dünyayı anlaması ve yaşamını sürdürebilmesi için en az temel eğitim düzeyinde bir eğitim görmesi zorunludur. Hükümetlerin görevi bunu sağlamaktır.

Ulusal Eğitime Destek Kampanyası

Mart 1990’da Tayland’ın Jomtien kentinde “Herkes için Temel Eğitim” konulu Dünya Yetişkin Eğitimi Toplantısında Çocuklar ve gençler kadar yetişkinlerin de temel eğitim görme hakkı vardır. Bir bireyin içinde yaşadığı toplumda günlük yaşamını sürdürebilmesi için en az temel eğitim düzeyinde bir eğitim görmesi zorunludur ve hükümetler bunu sağlamakla yükümlüdür

görüşü benimsendi. Bu görüş çerçevesinde Türkiye’de Dünya Okuma Yazma Günü olan 8 Eylül 1992’de okuma yazma seferberliği başlatılmıştır. Bir diğeri 1-5 Eylül 1995’de Pekin’de yapılan Dördüncü Dünya Kadınlar Konferansı’nın sonuç raporunda tüm kadınların okuma-yazma bilir duruma getirilmesi kararı alınmıştır. Ayrıca Mardin ve Şanlıurfa illerinde GAP İdaresi, UNICEF ve Halk Eğitimi Başkanlıkları işbirliğinde kurulan Çok Amaçlı Toplum Merkezleri aracılığıyla da okuma yazma kursları yürütülmektedir(Nohl & Sayılan,2004)

1997 verilerine göre toplam nüfusun %12’si okuma-yazma bilmemektedir. Bunun yaklaşık %5’i erkek, %7’si kadın yetişkinlerdir. Bunların büyük çoğunluğu yoksunluk içinde olan halk kesimlerindedir(MEB/Unicef,1999).

Ulusal Eğitime Destek Kampanyasının Genel Amacı

Ulusal Eğitime destek kampanyası, 8 Eylül 2001 tarihinde Cumhurbaşkanı adına eşi Semra Sezer öncülüğünde başlatılmış ve 4 yıllık bir programla 2 milyon kişiye ulaşılması hedeflenmiştir. Kursların organizasyonu Cumhurbaşkanlığında oluşturulan bir ulusal sekreteryaya tarafından yapılmaktadır. 81 ilin valiliklerinde oluşturulan il komiteleri aracılığıyla yurt genelinde okuma-yazma; sosyal-kültürel ve meslek kazandırıcı kurslar açılmıştır

13 Ağustos 2001’ de valiliklere gönderilen genelge ile kampanya süresince yapılması gereken çalışmaların neler olduğu ve nasıl yapılması gerektiği ayrıntılı bir şekilde açıklanmıştır.(MEB, Genelge,no:2001/58). Buna göre kampanyanın amacı;

Tüm Türkiye’de sosyo-ekonomik yönden yoksunluk içinde bulunan ve öncelikle okuma yazma bilmeyen genç kız ve kadınlar olmak üzere; gerekli eğitimi alamamış, zorunlu öğrenim çağını geçirmiş yetişkin yurttaşlarımızın tümünün eğitim gereksinimlerini belirlemek.

Bu gereksinimler kapsamında eksik eğitimlerini tamamlayabilmelerine yönelik programlar uygulamak.

Yöre ve ülke ekonomisinin gelişmesi doğrultusunda, temel yaşam becerileri kazanmalarına ve gelir getirici, istihdam kolaylığı sağlayıcı mesleki eğitim programlarından yararlanmalarına olanak sağlamaktır.

Kampanya ile ayrıca;

1. Zorunlu ilköğretim çağında olup, okul dışında kalan çocukların uyum kurslarına alınarak okula devam etmelerinin sağlanması ve bu konuda ailelerin duyarlılığının artırılması,

2. Kırsal bölgeler ile kentlerin kenar çevrelerinde yaşayan yurttaşlara yönelik olarak temel sağlık, beslenme, tarımsal etkinlikler, eğitim, iletişim gibi konularda program ve materyal geliştirilerek uygulamaya konulması,

3. Anılan konularda televizyon programları hazırlanarak yayınlanması, amaçlanmaktadır.

Anılan amaçlar, 8 Eylül 2001 tarihinden itibaren okuma-yazma; sosyal-kültürel ve beceri kazandırıcı mesleki kurslarla kazandırılmaya çalışılmaktadır. Ulusal Eğitime Destek Kampanyası’nda okuma – yazma kurslarında kullanılan birinci kademe programı, 1981 yılında uygulamaya konan “100, Yıl Okuma-Yazma Seferberliği”nde kullanılan programın aynısıdır. Birinci kademe okuma-yazma programının amacı; yetişkinlere okuma yazma becerisi kazandırmak, günlük yaşamıyla ilgili temel bilgi ve becerileri kazandırmak, aritmetik ve yurttaşlık bilgisi öğretmek olarak belirlenmiştir.

Kampanya kapsamında açılacak kursların işleyişi ile ilgili usul ve esaslar Yaygın Eğitim Kurumları Yönetmeliğine ve buna bağlı olarak yürürlükte bulunan mevzuata göre yürütüleceği, bu kursların halk eğitimi merkezleri organizasyonunda yürütülmesi ve kurs bitirme belgelerinin de halk eğitimi merkezlerince düzenlenmesi önerilmiştir.

Bu öneriler doğrultusunda 08.09.2001 – 08.05.2005 tarihleri arasında yürütülen kampanya’da açılan kurslar ve kurslara katılanların istatistik verileri Çizelge 1’de verilmiştir

**Çizelge-1 Ulusal Eğitime Destek Kampanyası: Sayısal Gelişmeler
(08.09.2001-08.05.2005)**

Açılan kurs Programı	Açılan kurs sayısı	Kursa katılanların sayısı
Okuma-Yazma Kursu	49.527	951.355
Mesleki –Teknik	104.463	2.124.174
Soysak - Kültürel	63.975	1.541.619
Genel Toplam	217.965	4.617.148

Kaynak: <http://www.ulusalegitim.org.tr/dinamik.htm> (21.02.2006).

Çizelge-1 incelendiğinde, kampanya kapsamında 49.527 okuma yazma kursu açıldığı ve bu kurslardan 951.355 yurttaşın yararlandığı görülmektedir. Bu sayı kuşkusuz çok önemli bir gelişmeyi ifade etmektedir. Ancak yeterli

değildir. Bu konuda daha çok başarı elde etmek için, alan araştırmaları yapmak, araştırma sonuçlarına göre katılımın önündeki engelleri kaldırmak ya da en aza indirmek gerekmektedir. Çünkü, kırsal kesimde yaşayanlarla, kent varoşlarında yaşayanların önünde ekonomik, sosyal, kültürel ve ailesinin izin vermemesi gibi pek çok engel vardır. Bu engelleri aşmadan yetişkinlerin eğitime erişebilirliğini sağlamak zordur.

Gerek milli eğitim stratejisi, gerek ise III.Beş Yıllık Kalkınma Planı öncesinde hazırlanan 22 yıllık Perspektif Planının hedeflerine göre ilköğretim çağ nüfusunun 1995 yılına kadar %100'ünün okullaşması bekleniyordu. Aradan otuz (30) yılı aşkın zaman geçmesine karşın bu beklentinin gerçekleşmediği görülmektedir.

Bilir'in(2002) Ankara/Çankaya Yukarı Dikmen Mahallesinde 218 yetişkin üzerinde yaptığı "Kentleşme Sürecinde Yetişkinlerin Eğitim Gereksinimleri" konulu araştırmasının katılanları eğitim durumuyla ilgili bulguları bu durumu doğrular niteliktedir. Araştırmaya katılanların eğitim durumlarıyla ilgili görüşleri çizelge-2'de verilmiştir.

Çizelge-2. Tüm Grup ve Cinsiyet Değişkenine Göre Araştırmaya Katılanların Eğitim Durumuna İlişkin Görüşlerinin Frekans ve Yüzde Dağılımları

Seçenekler	Kadın(f)	Kadın(%)	Erkek(f)	Erkek (%)	Toplam(f)	Toplam(%)
Okumaz-yazmaz	30	13,8	7	3,2	37	17,0
Okur-yazar(diplomasız)	8	3,7	9	4,1	17	7,8
İlköğretim(İlkokul mezunu)	54	24,8	33	15,0	87	39,8
Ortaokul mezunu	3	1,4	28	12,8	31	14,2
Lise ve Dengi Okul	6	2,8	12	5,5	18	8,3
Ön Lisans	8	3,7	11	5,0	19	8,7
Lisans	2	0,9	3	1,4	5	2,3
Yüksek Lisans	1	0,5	2	0,9	3	1,4
Doktora	-	-	1	0,5	1	0,5
TOPLAM	112	51,4	106	48,6	218	100,0

Çizelge 2 incelendiğinde araştırmaya katılan yetişkinlerin %17'si hiç okuma yazma bilmediğini, %7.8'i okuma yazma bildiğini, fakat elinde bir diploması olmadığını belirtmişlerdir.

Günümüzde sürücü belgesi almak için başvuru yaparken diplomanın ön koşul olduğu (olması da gereklidir) düşünüldüğünde okur-yazar fakat

diploma sahibi olmayanların da okumaz-yazmazlar gibi yoksunluk içinde oldukları söylenebilir.

Bu da gösteriyor ki, araştırmaya katılanların %24.8’i (54 kişi) bütün cumhuriyet anayasalarında yer alan “ilköğretim kız-erkek zorunlu ve devlet okullarında parasızdır.” hükmüne rağmen temel eğitim (ilköğretim) olanaklarından yoksun kalmışlardır. Kaldı ki, 1990 yılında Tayland’ın Jomtien kentinde toplanan Dünya Yetişkin Eğitimi Konferansı’nda ele alınan “Herkes İçin Temel Eğitim” temasına göre bir bireyin (yetişkinin) günlük yaşamını sürdürebilmesi için en az temel eğitim düzeyinde (8-11 yıllık) bir eğitime gereksinim içinde olduğu, çocuk ve gençler kadar yetişkinlerin de temel eğitim görme hakkına sahip olduğu ve hükümetlerin bunu sağlaması gerektiği ilke olarak benimsenmiştir.

Çizelge 2’deki veriler cinsiyet değişkenine göre değerlendirildiğinde, okuma yazma bilmeyen kadınların, araştırmaya katılan tüm grup içindeki oranı %3,2 dir. İlkokul sonrası eğitim görenlerin oranı kadınlarda %9.2 iken, erkeklerde ise bu oran 26,1 dir. Bu durum da gösteriyor ki, kadınlar sadece zorunlu ve devlet okullarında parasız olan ilköğretim bakımından değil, aynı zamanda ilköğretim sonrası eğitim olanaklarından yararlanma bakımından da eşitsizdirler. Diğer bir deyişle kadınlar, erkeklere göre eğitim olanaklarından daha az yararlanmaktadırlar. Oysa okuma yazma bilmeyenler için sunulacak eğitim hizmetlerinden yararlanacak ilk hedef grubun kadınlar ve kızlar olacağı evrensel bir ilkedir.

Yukarı Dikmen Mahallesinde yaşayan yetişkinlerin okumaz yazmazlık nedenleri kadın-erkek ve tüm grup değişkenlerine göre çizelge 3 de verilmiştir.

Çizelge-3 Kadın-Erkek ve Tüm Grup Değişkenlerine Göre Yetişkinlerin Okumaz-

Yazmazlık Nedenlerine İlişkin Frekans ve Yüzde Dağılımları

Seçenekler	Kadın		Erkek		Toplam	
	(f)	(%)	(f)	(%)	(f)	(%)
Maddi olanaksızlık	21	56,7	5	13,6	26	70,3
Ailesinin izin vermemesi	8	21,6	-	-	8	21,6
Kendisinin istememesi	1	2,7	-	-	1	2,7
Bulunduğu yerde eğitim kurumunun olmaması	-	-	2	5,4	2	5,4
Toplam (N)	30	81,0	7	19,0	37	100,0

Çizelge 3 incelendiğinde, araştırmaya katılanlardan okumaz yazmaz olan 37 kişiden 26'sı (%70,3) maddi olanaksızlıklar nedeniyle okuyup yazma olanağı bulamadığını belirtmiştir. 8 kişi ise (%21,6) ailesinin izin vermemesi nedeniyle okuldan uzak kaldıklarını ifade etmişlerdir. Kendisi istemediği için okuma-yazma öğrenmeyen yetişkin sayısı ise 1 kişi (%2,7) dir.

Bulunduğu yerde eğitim kurumu (okul) olmadığı için okuma yazma bilmeyenlerin oranı %5,4 (2 kişi) dür. Çizelge 4 teki veriler cinsiyet faktörü bakımından değerlendirildiğinde okuma yazma bilmeyenlerin %81'ini kadınların; %19'unu ise erkeklerin oluşturduğu görülmektedir.

Diğer ilginç bir bulgu da, ailesinin izin vermemesi nedeniyle okuma-yazma öğrenemeyenlerin (8 kişi, %21,6) tümünün kadın olmasıdır.

Çizelge 2 ve 3 birlikte değerlendirildiğinde hem okumaz-yazmazlar hem de okur-yazar fakat bir diplomaya sahip olmayan bu yetişkinlerin pek çoğunun Anadolu'nun kırsal kesiminden iç göç yoluyla geldikleri düşünülürse, bunların yanı sıra geldikleri yerlerdeki yetişkinlerin ve çocuklarının eğitim hizmetlerinden yararlanmalarının sağlanması için üzerinde düşünülmesi ve yerel, bölgesel ve ulusal düzeylerde ciddi önlemlerin alınması gerekmektedir.

Yukarı Dikmen Mahallesinde yaşayan yetişkinlerden okuma-yazma bilmeyen 37 kişi ile okur yazar olup da bir diploması olmayan 17 kişiye "çevrenizde diplomaya götüren okuma-yazma kursu açılrsa katılır mısınız?" sorusuna yanıt veren toplam 54 kişiden 26'sı evet katılımı derken, 28'i hayır katılmam yanıtını vermiştir.(Çizelge-4).

Çizelge-4 Kadın-Erkek ve Tüm Grup Değişkenlerine Göre Çevrede Açılacak Okuma-Yazma Kursuna Katılma Durumuna İlişkin Frekans ve Yüzde Dağılımları

Seçenekler	Kadın		Erkek		Topmam (Tüm Grup)	
	(f)	(%)	(f)	(%)	(f)	(%)
Katılım	20	37,0	6	11,1	26	48,1
Katılmam	18	33,4	10	18,5	28	51,9
Toplam (N)	38	70,4	16	29,6	54	100,0

Okuma-yazma kursuna katılmam diyenlerin katılmama gerekçeleri aşağıda verilmiştir:

- Ailem izin vermez,
- Yaşım ilerlemiş, bünyem müsaade etmez,
- Maddi durumum elverişli değil,
- Zamanım yok,
- Okuyan ne yapıyor ki?
- Diploma karın doyurmuyor.

Yetişkinlerin açılacak okuma-yazma kursuna katılmama nedeni olarak ileri sürdükleri gerekçeler incelendiğinde, bunların çoğunun eğitimsizlikten kaynaklanan olumsuz algıya dayalı olduğu anlaşılmaktadır. Öncelikle bu algının olumluya dönüştürülmesi ve eğitimin günlük yaşamı kolaylaştıran araçlardan biri ve en önemlisi olduğunu anlatmak için halk eğitimi çalışmalarına gerek vardır. Bunu sağlamadan okuma-yazma kursları için var olan potansiyel hedef gruplara yönelmek sorunun çözümüne fazla katkı getirmeyecektir.

Araştırmaya katılan yetişkinlerin, almış olduğunuz eğitimin sizin için yeterli olduğunu düşünüyor musunuz? Sorusuna verdikleri yanıtlar, kadın-erkek ve tüm grup değişkenlerine göre çizelge-5’te verilmiştir.

Çizelge –5 Kadın-Erkek ve Tüm Grup Değişkenine Göre Yetişkinlerin, Almış Olduğu Eğitimi Yeterli Bulma Durumuna İlişkin Frekans ve Yüzde Dağılımları

Seçenekler	Kadın		Erkek		Toplam	
	(f)	(%)	(f)	(%)	(f)	(%)
Evet yeterli	60	27,6	36	16,5	96	44,1
Hayır yetersiz	38	17,4	61	27,9	99	45,3
Yanıtsız	14	6,4	9	4,2	23	10,6
Toplam (N)	112	51,4	106	48,6	218	100,0

Araştırmaya katılan yetişkinlere daha önce almış oldukları eğitimin yeterli olup olmadığı sorulduğunda, yetişkinlerin %44.1’i yeterli bulurken, %45.3’ü yetersiz bulmuştur.

Araştırmaya katılan tüm grubun görüşleri cinsiyet değişkenine göre değerlendirildiğinde, kadınlar almış oldukları eğitimi (%27.6) erkeklere göre

(%16.5) daha yeterli bulmuşlardır. Oysa ilkokul sonrası eğitim olanaklarından erkekler kadınlara oranla daha fazla yararlanmışlardır. Bir başka deyişle erkekler, kadınlardan daha fazla eğitim olanağından yararlanmalarına karşın, aldıkları eğitimi daha yetersiz bulmaktadırlar.

Yetişkinlere, size yeniden eğitim olanağı sunulsa bundan kendinizi geliştirmek için yararlanır mısınız? Sorusuna yetişkinlerin %32.6'sı evet böyle bir olanak sağlanırsa yararlanırım derken, %18.3'ü hayır yararlanmam yanıtını vermiştir. Bunlardan %49.1'i ise bu soruya yanıt vermemiştir. Bu konudaki istatistik veriler çizelge 6'de verilmiştir.

Çizelge-6Almış Olduğu Eğitimi Yeterli Bulmayanların Kendini Geliştirme Durumuna İlişkin Frekans ve Yüzde Dağılımları

Seçenekler	(f)	(%)
Evet kendimi geliştiririm	32	32,6
Hayır eğitim istemem	18	18,3
Yanıtsız	49	49,1
Toplam (N)	99	100,0

Çizelge 6 incelendiğinde kentsel yaşamın yetişkinlerde yeniden ve daha ileri düzeylerde eğitim gereksinimleri yarattığı ve bunun karşılanmasında da halk eğitimi merkezlerine görevler düştüğü söylenebilir.

Siyasi otoriteler (yasama organı) yetişkinlerin bu gereksinimlerini karşılayacak yasal dayanakları oluşturarak yürütmenin (hizmet birimlerinin) çalışmalarını kolaylaştırmalıdır. Yürütme de örneğin Milli Eğitim Bakanlığı Çıraklık ve Yaygın Eğitim Genel müdürlüğü Halk Eğitimi Merkezleri aracılığıyla hizmet çevresine dönük çalışmalarını yetişkinlerin bu gereksinimlerini karşılayacak şekilde, yetişkinlerle birlikte planlayıp uygulamaya koyup, sonuçları da yine yetişkinlerle (katılımcılarla) birlikte değerlendirmelidir

Araştırmaya katılan ve sahip oldukları eğitim yeterliklerinin bundan sonraki yaşamlarını sürdürmeye yetmediğini yetmeyeceğini düşündüklerini (belirtmelerine rağmen) var olan eğitimlerini geliştirmek için eğitim olanağı hazırlansa bile eğitimine devam etmeyeceklerini belirtenlerin oranı %18.3'tür. Bu yetişkinlerin devam etmeme gerekçelerinin belli başlıları şöyle sıralanmaktadır:

Ailem izin vermez

Bu yaştan sonra ortaokul mezunu olmanın bir anlamı yok,

Sağlık durumum iyi değil
Ekonomik sıkıntılarım var
Zamanım yok

Ev hali (ev işleri ve çocuk bakımı). Yetişkinlerin önünde duran bu tür engelleri kaldırmadan kendileri için sunulan eğitim hizmetlerinden yararlanmaları için katılımları beklenemez.

SONUÇ

Türkiye'de cumhuriyetin kurumlaşması sürecinde toplumun okuryazar hale getirilmesi temel uğraş konularından birini oluşturmuştur. Okuma yazma seferberliklerinin sürekliliği çerçevesinde bakıldığında, ulus-devletin uluslaştırma süreci okuma yazma etkinliğinin itici güçlerinden biri olmayı sürdürmektedir. Okuma yazma kampanyalarına katılımın zorunlu kılınması ya da katılmayanlara para cezası gibi yaptırımların öngörülmesi, halk eğitiminin gönüllülük ilkesiyle çelişmektedir. Katılım için gereksinim yaratılmaya çalışılmalıdır.

2001 Ulusal Eğitime Destek Kampanyası'nda, okuma yazmanın önemi somut bir yönelimi (mesleki yönlendirme ve beceri kurslarının yararları vb.) besleyici bir içerikle düzenlenmiştir. Bu değişiklik, 2001 seferberliğinin diğerlerinden en ayırıcı özelliğidir. Okuma yazma seferberliklerinde öne çıkan yaklaşım, kendisini "cahilliğin ortadan kaldırılması" olarak gösteren "yukarıdan" söylemdir(Günlü,2005:152).

1980 nüfus sayımı verilerine göre 13 milyon okuma-yazma bilmeyen yurttaş olmasına karşın, 1981-1990 yılları arasında yasa desteğinde sürdürülen okuma-yazma kurslarından MEB verilerine göre yararlananların toplam sayısı 4.491.182 dir (Gülbay, 2000.s.33).

Böyle bir seferberlikle yaklaşık 4,5 milyon yurttaşın okur-yazar yapılması kuşkusuz olumlu bir gelişmedir. Ancak, köy ve mahalle düzeyine kadar inen yerel yetişkin eğitimi örgütlerini kurup, profesyonel yetişkin eğitimciler ile beslemedikçe, eğitim gereksinimi olanların bu gereksinimlerinin farkına varılmadıkça, diğer bir deyişle eğitimi talep eder hale getirilmedikçe; onlara rağmen, onlar adına kararlar alıp, bu kararları merkezi hükümetin taşra organlarının temsilcileri (vali, kaymakam, muhtar) aracılığıyla uygulamakta ısrar etmek bu alandaki çabaların başarısını hep sınırlayagelmiştir.

Hedef kitleyi yok saymayan, profesyonel halk eğitimcilerin etkili danışmanlık hizmeti ile onların görüşlerini temel alan, bilimsel araştırma

verilerine dayalı olarak geliştirilen, hizmet çevresine (köy-kent-gecekondu) özgü programların geliştirilip uygulamaya konulmasıyla sorunlara köklü çözümler sağlanabilir.

Okur yazarlık oranını %100'e çıkarma yönündeki çaba ve gayretlerde bir zayıflama görüldüğünde yeni bir seferberlik hareketine girişildiği görülmektedir. Bunlardan biri Dünya Okuma Yazma Günü olan 8 Eylül 1992'de başlamıştır. Bir diğeri 1-5 Eylül 1995'de Pekin'de yapılan Dördüncü Dünya Kadınlar Konferansı'nın sonuç raporunda tüm kadınların okuma-yazma bilir duruma getirilmesi kararı alınmıştır. Buna bağlı olarak 1997 yılında Genç Kızlar ve Kadınlar Okuma Yazma Seferberliği başlamıştır. Bu tür kampanyaların halkımızın tümü okur yazar oluncaya dek sürmesi gerekir. Ancak günümüzde bir bireyin içinde bulunduğu toplumu ve üyesi bulunduğu dünyayı anlaması ve yaşamını sürdürebilmesi için en az temel eğitim düzeyinde bir eğitim görmesi zorunludur. Hükümetlerin görevi ise bunu sağlamaktadır.

Okuma yazma gereksinimini duyumsayanlar için yapılması gereken, bu hizmetin yetişkinlerin erişebilecekleri bir yakınlıkta yararlarına sunmaktır.

KAYNAKLAR

- Bilir, Mehmet (2002) *Kentleşme Sürecinde Yetişkinlerin Eğitim Gereksinimleri; Ankara-Çankaya Yukarı Dikmen Mahallesi Örneği* Ankara: Yayınlanmamış Araştırma Raporu.
- Bülbül,Sudi. (1991) *Türkiye'de Halk Eğitimi* Anadolu Üniversitesi Yayınları No:477 Eskişehir.
- Findley, V. Carter (1996) "Rauf İnan'ı Anarken" *Kebikeç* KeebikeçYayınları Sayı 3, Ankara
- Freire, Paulo ve Macedo, Donald (1998) *Okuryazarlık: Sözcükleri ve Dünyayı Okuma.* (1987'den Çev. Serap Ayhan) İmge Kitabevi Yayınları. Ankara.
- Gedikoğlu, Şevket (1991) *Türkiye'de Yaygın Eğitimden Çağdaş Halk Eğitimine* Kadioğlu Matbaası, Ankara.
- Geray, Cevat (2002) *Halk Eğitimi* İmaj Yayınevi Ankara.
- Gülbay, Ömer (2000) *Yetişkin Okur Yazarlığı* (Hizmete Özel) MEB Çıraklık ve Yaygın Eğitim Genel Müdürlüğü

- Günlü, T. Sema (2005) *Dönemsel Değişimler Işığında Türkiye'de Okuma Yazma Kampanyalarının Değerlendirilmesi* Ankara; A.Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Yayımlanmamış Doktora Tezi.
<http://www.ulusal.egitim.org.tr/dinamik.htm> (21.02.2006).
- Koç, Nurettin (1981) *"Atatürk'ten Bu Yana Türk Silahlı Kuvvetlerinde Okuma Yazma Öğretimi" Türkiye'de İşlevsel Okur Yazarlığın Yaygınlaştırılması: Bilimsel Toplantı Tebliği 27-28 Mart 1981 MEB Yaygın Eğitim Genel Müdürlüğü* Ankara.
- Lowe, John. (1985) *Dünyada Yetişkin Eğitimine Toplu Bakış* (Çev. Turhan Oğuzkan) Türkiye Milli Komisyonu, Ankara.
- MEB/Maarif Vekaleti (1929). *Millet Mektepleri Talimatnamesi* Ankara: Köy Hocası Matbaası 22 Eylül 1929.
- MEB/UNICEF Türkiye Temsilciliği (1999) *Yetişkinlere Yönelik Okuma Yazma Kurslarının Değerlendirilmesi Araştırması (Sonuç Raporu)*; Ankara.
- Milli Eğitim Bakanlığı (1946/1947) *Cumhurbaşkanları, Başbakanlar ve Milli Eğitim Bakanlarının Milli Eğitim ile İlgili Söylev ve Demeçleri* Cilt: I-II-II.
- Nohl, Arnd Michael/ Sayılan, Fevziye (2004 Eylül) *Türkiye'de Yetişkinler İçin Okuma Yazma Eğitimi*, MEB/Avrupa Komisyonu www.meb.gov.tr/duyurular/prog/TEDPBilgilendirme.pdf
- Oğuzkan, Turhan ve Okçabol, Rıfat (1990) *"Yetişkinlerin Öğrenme İlgisi ve İhtiyaçları İle Öğrenme Tecrübeleri: Silivri Örneği"* Eğitim Bilimleri I. Ulusal Kongresi 24-28 Eylül 1990,ss453-463. Ankara.
- Okçabol, Rıfat (1990) *"Beceri Kazandırma Kursları ve Yaygın Eğitim"* Eğitim Bilimleri I. Ulusal Kongresi 24-28 Eylül 1990,ss 441-421.Ankara.
- Öz,M. Fevzi (1998). *Uygulamalı İlk Okuma Yazma Öğretimi* Anı Yayıncılık, Ankara.
- Öz,M.Fevzi (1996). *Türkiye Cumhuriyeti'nde Okuma Yazma Seferberlikleri Ve Yönetimi*, Ankara.